

Andrea TORNIELLI - Giacomo GALEAZZI

**Pápež
František**

**TÁTO
EKONOMIKA
ZABÍJA**

**Po prvý raz publikované
myšlienky
pápeža Františka
o ekonomike**

**Pápež
František**

**TÁTO
EKONOMIKA
ZABÍJA**

Andrea TORNIELLI - Giacomo GALEAZZI

**Pápež
František**

**TÁTO
EKONOMIKA
ZABÍJA**

Fortuna
Libri

Original title: Andrea Tornielli – Giacomo Galeazzi:
PAPA FRANCESCO: QUESTA ECONOMIA UCCIDE
Copyright © 2015 Edizioni Piemme Spa, Milano – Italy
www.edizpiemme.it

Cover photo © Olycom

Slovak edition © Fortuna Libri, Bratislava 2015

Translation © Oľga Gavendová, 2015

Vydalo vydavateľstvo Fortuna Libri.

www.fortunalibri.sk

Zodpovedná redaktorka Oľfia Škvarnová

Prvé vydanie

Všetky práva vyhradené.

Nijaká časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovať,
ukladať do informačných systémov ani rozširovať
akýmkoľvek spôsobom, či už elektronicky, mechanicky,
fotografickou reprodukciou, alebo inými prostriedkami,
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ISBN PDF 978-80-8142-511-0

PREDHOVOR

Je vo Vatikáne pápež marxista?

František, ekonomika, ktorá zabíja, a katolíci,
ktorí stratili pamäť

*„Keď nakrím chudobného, všetci ma po-
važujú za svätého. No keď sa pýtam, prečo
chudobní nemajú čo jesť, všetci ma pova-
žujú za komunistu.“*

HÉLDER CÂMARA,
biskup Recife

„Dnes musíme povedať ,nie ekonomike vylučova-
nia a nerovnosti'. Takáto ekonomika zabíja. Nemož-
no dopustiť, že nikoho nezaujíma, keď od zimy zo-
mrie stariec, ktorý zostal na ulici, zatiaľ čo do správ
sa dostane dvojbodový pokles na burze... V tomto
kontexte ešte stále niektorí obhajujú ekonomické
teórie, ktoré tvrdia, že bohatnutie bohatých časom
vytvorí blahobyť aj pre chudobných, a tiež teórie,
ktoré predpokladajú, že ekonomický rast podpore-
ný voľným trhom dokáže sám od seba vyproduko-
vať väčšiu rovnosť a začlenenie ľudí do spoločnosti
vo svete. Tento názor, ktorý nikdy nebol potvrde-
ný konkrétnymi faktmi, je znakom neprezieravej
a prostoduchej dôverčivosti v dobro tých, ktorí majú
v rukách moc a ,posvätné' mechanizmy vládnuce-
ho ekonomického poriadku. Vylúčení medzičasom
stále čakajú...“

Stačilo niekoľko viet, pár slov, niekoľko strohých bodov vložených do obsiahleho dokumentu venovaného evanjelizácii, presnejšie „radosti evanjelia“. Pápeža Františka osem mesiacov po voľbe a po vydaní apoštolskej exhortácie *Evangelii gaudium* (Radosť evanjelia) americké konzervatívne prúdy označili za marxistu. Zakrátko ho pre jeho názory o kapitalizme a imperializme týždenník *The Economist* dokonca vyhlásil za nasledovníka Lenina. Argentínskeho jezuitu, ktorý bol ako predstavený Spoločnosti Ježišovej vo svojej krajine a potom ako biskup známy tým, že nikdy nesúhlasil s niektorými extrémnymi postojmi teológie oslobodenia, považovali za konzervatívca. Teraz ho však stavajú vedľa filozofa Karola Marxa a jeho ďalších stúpcov vrátane pôvodcu boľševickej revolúcie. No oveľa viac ako obvinenia z marxizmu a leninizmu, ktoré sú rovnako neokrôchané ako tí, čo ich pápežovi prisudzujú, raná kritiky a rozdiely týkajúce sa tohto argumentu, ktoré sa začali ešte skôr, než vyšla apoštolská exhortácia, a pokračovali aj potom. Tento pápež „príliš veľa hovorí o chudobných“, o ľuďoch žijúcich na okraji spoločnosti, o posledných. Tento pápež z Latinskej Ameriky nerozumie dobre ekonomike. Pápež, ktorý prišiel „z konca sveta“, démonizuje kapitalizmus, teda jediný systém, ktorý umožňuje chudobným byť menej chudobnými. Tento pápež nielenže robí nesprávne politické gestá (napríklad keď išiel na ostrov Lampedusa, aby sa

pomodlil pri mori, ktoré sa stalo hrobom tisícok utečencov, zúfalo hľadajúcich nádej), ale vmiešava sa do záležitostí, ktoré sa ho netýkajú, a jasne sa prejavuje ako ochranca pauperizmu (pauperizmus je pojem pre chudobu širokých vrstiev ľudu, masovú chudobu ako sociálny jav predindustriálnej spoločnosti – pozn. prekl.). Denník *Il Foglio* dokonca označil slová pápeža z Argentíny za kacírské, keďže po tom, ako v Assisi hodinu ticho objímal a požehnával ťažko chorých chlapcov a mladých, hovoril o chudobných a trpiacich ako o Kristovom tele.

Povrchnosť obvinení neprekvapuje natoľko ako skutočnosť, že do zabudnutia upadla obrovská časť veľkej tradície cirkvi od cirkevných otcov až po pontifikát, ktorý určite nemôžeme podozrievať z modernizmu ani progresivizmu, a to pontifikát Pia XI.

Hovoriť o chudobných je pre istý establishment dovolené iba pod podmienkou, že sa tak deje zriedka, a najmä že sa tak deje prijateľným spôsobom a v určitom prostredí. Trochu charity, osladenej dobrými pocitmi, pomáha uspokojiť si svedomie. Stačí, ak sa nepreháňa. A predovšetkým ak si nedovolí kritizovať systém, ktorý – aj podľa mnohých katolíkov – predstavuje pre ľudí na okraji spoločnosti najlepší z možných svetov, lebo ako učia „správne“ teórie, čím viac budú bohatnúť bohatí, tým lepšie sa bude žiť chudobným. Tento systém sa dokonca i v katolíckom prostredí stal dogmou, dostal sa na úroveň právd viery. Je známe, že kresťanstvo sa rov-

ná sloboda, sloboda sa rovná slobodné podnikanie, a preto kapitalizmus sa rovná činné kresťanstvo. Netreba puntičkársky nástožiť na skutočnosti, že žijeme v ekonomike, ktorá má z kapitalizmu veľmi málo, ba vôbec nič, rovnako ako kapitalizmus takmer nie je spojený s tzv. reálnou ekonomikou. Finančná bublina, špekulácie, ukazovatele akcií na burze, skutočnosť, že kolísanie akcií môže uvrhnúť celé národy pod hranicu chudoby tým, že zrazu narastie cena niektorých surovín, to všetko musíme prijať ako vedľajší účinok „inteligentných“ vojen poslednej generácie. Musíme to prijať, ba dokonca mlčať. Dogma je dogma, a kto začne o nej pochybovať, v lepšom prípade je rojko. Inak je štváč. Áno, pretože aj pred katastrofou hospodárskej a finančnej krízy posledných rokov je cirkvi a katolíkom všeobecne dovolené odvolávať sa maximálne na etiku. Samozrejme, etika je vo finančnej oblasti dôležitá. Kto v tejto oblasti pôsobí, musí mať v mysli hlboko zakorenené princípy prirodzenej morálky, a je lepšie, ak tam má zakorenené princípy kresťanskej morálky. Vidíme, že bez etiky svet krachuje. Pozor však, aby ste sa nedostali ďalej. Beda, ak zdvihnete prst, ak povieť, že kráľ je nahý; beda, ak si položíte čolen jednu otázku o udržateľnosti súčasného systému. Beda, ak sa spýtate, či je správne, že smrť ľudí od hladu či od zimy v Afrike alebo na ulici pred vašim domom nie je v správach taká zaujímavá ako dvojbodový pokles na burze, ako viac ráz pozoroval

muž, ktorý dnes sedí na Petrovom stolci. V očiach niektorých kritikov sa stáva marxistom, pauperistom, úbohým rojkom pochádzajúcim z konca sveta, ktorého treba „katechizovať“ niekým, kto tu na Západe vie o svete i o cirkvi všetko a nečaká na nič iné, len aby ho mohol učiť.

Nikoho nesmie prekvapiť, a ani neprekvapuje, že určité kritické komentáre pochádzajú od vydavateľov finančných denníkov alebo od predstaviteľov hnutí ako Tea Party (Čajové hnutie). Dalo by sa povedať, že je to prirodzené. No oveľa prekvapujúcejšie je, že s týmito komentármi súhlasí aj časť katolíckeho sveta. Ide o tú časť, ktorá v posledných desaťročiach bola, stručne povedané, selektívna v pohľade na odkaz cirkevného učenia, starostlivo si vyberala hodnoty, v ktorých sa má angažovať aj na verejnosti. Témy chudoby, sociálnej spravodlivosti, vyčlenenia na okraj spoločnosti prešli do kompetencie „katomunistov“ a „pauperistov“ – ak chceme použiť pohrdlivé slová. Alebo môžeme hovoriť o „stúpenkoch autority štátu“, ako v určitých kruhoch nazývajú ľudí, ktorí si ešte robia ilúzie, že politika môže kontrolovať a konať tak, aby boli chránení tí, čo majú menej. Tak sa nielenže zabudlo, že láska k chudobným, ako ju potvrdzujú slová Ježiša z Nazareta, v teológii stále platí, ale dokonca sa odložila tradícia sociálneho učenia, ktoré v predchádzajúcich rokoch vedelo byť v týchto témach oveľa rásnejšie než mdlý, nesmelý hlas časti súčasného katolicizmu.

V tomto kontexte sa potom niektoré narážky, ktoré môžeme nájsť v úryvkoch, zdajú nevhodné, dokonca podvrhatné. Napríklad: „Chceš si uctiť Kristovo telo? Neopovrhuj ním, keď je nahé. Ani ho neuctievaj hodvábnymi rúchami, pokiaľ si ho nevšímaš vonku, kde trpí zimou a nahotou. Lebo ten, ktorý povedal: *‘Toto je moje telo,’* a slovom potvrdil skutočnosť, ten istý povedal: *‘Bol som hladný, a nedali ste mi jesť’* (porov. Mt 25, 42) a *‘Čokoľvek ste neurobili jednému z týchto najmenších, ani mne ste to neurobili’* (Mt 25, 45). Tamto telo určite nepotrebuje šaty, ale čistú dušu, toto potrebuje veľkú opateru. Učme sa teda rozmýšľať a ctíť si Krista, ako si on praje. Lebo tomu, koho uctieva, je milšia úcta, ktorú si on žiada, a nie ako my myslíme. Aj Peter si myslel, že si ho ctí, keď mu nechcel dovoliť, aby mu umyl nohy. Lenže to, čo chcel, nebola úcta, ale niečo celkom iné. Tak mu aj ty preukáž takú úctu, akú prikazuje zákonom, že rozdáš svoje bohatstvo chudobným. Veď Boh nepotrebuje zlaté nádoby, lež zlaté duše.“

Alebo tento text: „To, čo dnes predovšetkým bije do očí, je nielen sústredenie bohatstva, ale aj nahromadenie obrovskej moci, neobmedzené ovládnutie hospodárstva v rukách niekoľkých, a to často ani nie vlastníkov, ale len strážcov a správcov kapitálu, s ktorým však zaobchádzajú podľa svojej vôle a ako sa im páči. Táto moc je obzvlášť neobmedzená u tých, ktorí majú v rukách peniaze, správajú sa ako ich páni; to preto, lebo sú v určitom zmysle rozdeľovateľmi krvi,

z ktorej žije hospodársky organizmus, a majú v rukách takpovediac dušu hospodárstva, takže nik by proti ich vôli nemohol ani len dýchať.“

Nie sú to latinskoamerickí teológovia oslobodenia ani ich európski inšpirátori. Nie sú to heretickí myslitelia, na ktorých sa pre ich revolučné myšlienky zameralo bývalé Posvätné ofícium, terajšia Kongregácia pre náuku viery. Nie je to výraz pokoncilového progresizmu, „katokomunizmu“ alebo teologického „pauperizmu“. Nejde o sandinovských kňazov rebelov. Prvý úryvok je citát z homílie nad *Evanjeliom podľa Matúša* od cirkevného otca svätého Jána Zlatoústeho, ktorý je známy aj ako Ján z Antiochie, druhý patriarcha Carihradu. Žil v rokoch 344 – 407 a ako svätého si ho uctievali tak katolícki, ako aj pravoslávni veriaci. Patrí medzi tridsiatich piatich učiteľov cirkvi. Druhý text je citát z encykliky *Quadragesimo anno* (Štyridsiate výročie) pápeža Pia XI., vydanéj roku 1931, po veľkej hospodárskej kríze roku 1929, ktorou sa odvážny pápež postavil proti „neblahému a hanebnému bankovému internacionalizmu alebo medzinárodnému peňažnému imperializmu“.

Prečo tieto tvrdenia znejú tak explozívne, že by ich – napríklad v talianskom prostredí – dokonca aj súčasná ľavica považovala za príliš ľavicové? Prečo taký jasný a presný úsudok, aký nachádzame v encyklike pápeža Pia XI., ktorý sa síce spája s danou historickou situáciou, no napriek tomu je evidentne prorocký a vhodný viac než kedykoľvek

predtým aj pre súčasnú situáciu, a prečo aj po rokoch vyznieva ako svetlo v toľkých slovách, ktoré opakujú všetci, čo sa angažujú v politike, počnúc tými, ktorí sa hlásia ku katolíckym hodnotám a ku katolicizmu? Prečo toľkí odborníci, toľkí ľudia angažujúci sa v „obrane kresťanských hodnôt“ v našej spoločnosti po zániku Kresťanskej demokracie – jednotnej strany talianskych katolíkov, ktorá vznikla po rozpade Ľudovej strany a pôsobila do začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia – nedokázali urobiť nič lepšie, než ponúknuť nové vydania starej Gentiloniho zmluvy, uzavretej medzi liberálmi a Katolíckou jednotou pred voľbami roku 1913, odovzdajúc svoje ruky i nohy istým stranám výmenou za prísľub, že o niektorých hodnotách sa nebude diskutovať? Prečo tradícia sociálneho učenia cirkvi a povojnového politického katolicizmu boli tak pohotovo založené do archívu? Čo sa stalo? Čo spôsobilo, že slová pápežov a veľkých svätcov, ktorých určite nemôžeme podozrievať z filomarxizmu, znejú v ušiach niektorých súčasných katolíkov tak explozívne?

Sú to niektoré otázky, ktoré podnecujú kritiky voči pápežovi Františkovi. Jeho nástojenie na týchto témach, opakovanie, že protokol, podľa ktorého bude súdení, sú slová 25. kapitoly *Evanjelia podľa Matúša*, jeho slová o chudobných ako o Kristovom tele boli neprijemné. Podráždili nielen niektorých lojálnych, niektorých stúpencov náboženstva typu *Law & Order*

alebo niektorých domnelých učiteľov pravovernosti, ktorí sa považovali za povolanych sarkasticky posudzovať každú čiarku pápežského učenia. Pápežove slová spochybnili aj domnelé istoty tých, čo vyrastali v presvedčení, že hovoriť o boji s chudobou a konkrétne sa usilovať chudobu zmierniť je málo katolícke. Sú proti všetkým, ktorí vyrastali v presvedčení, že zápas s chudobou je v podstate pauperistickou alebo starou marxistickou módou. Skrátka ide o niečo ideologické, o dedičstvo posledných stúpencov Marxa alebo komunizmu, niečo pre naivných kresťanov alebo pre kresťanov, ktorí sú „mimo“, stále fascinovaní (zásadne červenými) vlkmi prezlečenými za baránkov. Niečo, čo treba nechať tým úbohým rojkom, snívajúcim o spravodlivom a solidárnom trhu alebo o etických bankách.

Z analýzy Františkovej činnosti je zrejmé, že jeden z najdôležitejších zápasov jeho pontifikátu sa týka práve týchto tém. A že existujú záujmy, ktoré sa snažia ostatných presvedčiť, že diskusia, konfrontácia a neraz aj spory sa týkajú niečoho iného, napríklad učenia. Preto spočítavajú, koľko ráz pápež hovoril na obranu života nenarodených, alebo sa nezhodujú v otázke, či je za určitých podmienok možné dovoliť pristupovať k sviatostiam rozvedeným, ktorí uzavreli druhé manželstvo.

Už to bolo poburujúce, že na Petrov stolec zvolili pápeža, ktorý nikdy nezastával ideológiu teológie oslobodenia, ale zblízka poznal pohromy istej for-

my kapitalizmu. Je nepríjemné, že tak často hovorí o chudobe, že kritizuje modlárstvo peňazí, na ktorom sa čoraz viac zakladajú naše spoločnosti s už obmedzenou suverenitou. Precitlivenosť, s akou niektoré aj katolícke kruhy zasahujú, aby – ako napríklad v Spojených štátoch amerických – uchlácholili a neraz zosmiešnili diskusie biskupov, ktorí si dovoľili pozdvihnúť svoj hlas v súvislosti so sociálnymi témami, s prisťahovalectvom, s chudobou, nám umožňuje tušiť, že sa boja možnej zmeny. Boja sa pápeža, ktorý potvrdzuje sociálne učenie cirkvi, aj tých stránok, ktoré – ako sa zdá – teraz spochybňujú predpokladanú „posvätnú zmluvu“ s istou formou kapitalizmu, ktorú mnohí považovali za už potvrdenú.

Čo teda znamenajú pápežove výčitky? Aký dôvod majú jeho príhovory na tieto témy? Čo nám hovorí jeho životopis, jeho biskupská služba v Buenos Aires, v hlavnom meste Argentíny, krajiny, ktorá na začiatku tretieho tisícročia prežila obrovskú finančnú krízu? Majú jeho slová, slová sociálneho učenia cirkvi, čo povedať súčasnej ekonomike a finančnému sektoru? V tejto knihe sa pokúsime preskúmať tieto otázky. Úprimne povedané, chceli by sme ani nie tak hľadať na ne odpovede, ako skôr podnietiť ďalšie otázky v nádeji, že pápežove slová, ktoré sme zozbierali a analyzovali, všetkých povzbudia, aby si kladli otázky o svete, v ktorom žijeme, o jeho pravidlách, o jeho systémoch. A o tom, čo konkrétne

môžeme robiť, aby sme ho aspoň trochu zmenili – možno k lepšiemu – bez toho, aby sme túžili po utópiách či starých ideológiách.

„Chudobná cirkev pre chudobných“

„Prednostná láska k chudobným je opcia, alebo zvláštna forma prvenstva v preukazovaní kresťanskej lásky, ako o tom svedčí celá cirkevná tradícia.“

JÁN PAVOL II., *Sollicitudo rei socialis*
(Sociálna starostlivosť cirkvi)

Pozornosť voči chudobným je ústrednou témou od prvých okamihov Františkovho pontifikátu. Len čo prijal voľbu, musel nový pápež ako rímsky biskup oznámiť svoje prvé rozhodnutie – oznámiť meno, ktoré si zvolil. Vďaka objatiu svojho drahého priateľa Jorge Mario Bergoglio dostal nápad, ktorý v tej chvíli prebehol jeho myslou.

Posledné popoludňajšie hlasovanie daždívého 13. marca 2013 bolo rozhodujúce. Kardinál z Buenos Aires sa priblížil k dvojtretinovej väčšine hlasov už v prvom popoludňajšom hlasovaní, štvrtom v celkovom poradí konkláve. Potom však spomalila voľbu jedna udalosť: keď otvorili urnu, aby spočítali hlasy piateho hlasovania, našli o jeden hlas viac, ako bol počet hlasujúcich kardinálov. Niektorý kardinál si totiž nevšimol, že hlasovacie lístky zostali zlepené, a do urny vložil namiesto jedného

až dva lístky. Rozhodli sa, že tieto hlasy nebudú počítať, a okamžite pristúpili k opakovaniu hlasovania, presne podľa pravidiel konkláve. Tak bol nový pápež zvolený pri šiestom hlasovaní, ale pri piatom skrutíniu.

Kým stúpal počet hlasov, Bergoglia povzbudzoval jeho priateľ, brazílsky kardinál Cláudio Hummes, sediaci po jeho boku. Po tom, ako buenosaireský kardinál odpovedal na otázku dekana: „*Acepto*“ (Prijímam), o 19.05 – ako zaznamenal kardinál Angelo Comastri – oznámil kardinálom voličom: „*Vocabor Franciscus*“ (Budem sa volať František).

O tri dni, 16. marca, nový pápež vysvetlil novinárom, prečo si zvolil toto meno. Je to po prvý raz za dvetisíc rokov dejín cirkvi, že nástupca svätého Petra sa rozhodol volať František. Hneď od prvého okamihu voľby niektorí ľudia vyzývali, aby sa za skutočného inšpirátora mena nepovažoval Boží prostáčik z Assisi.

„Niektorí nevedeli, prečo sa rímsky biskup chce volať František,“ povedal pápež František. „Niektorí si mysleli, že podľa Františka Xaverského alebo podľa Františka Saleského...“ Naozaj si to takto neraz vysvetľovali všetci, ktorí považovali za zvláštne, aby sa pápež jezuita volal podľa františkánskeho svätca. Išlo o rozhodnutie, ktoré v kardinálovi Bergoglioovi nedozrelo na základe nejakého abstraktného uvažovania, ale po tom, ako ho povzbudivo objal jeho priateľ.

„Počas voľby sedel pri mne emeritný arcibiskup Saõ Paula a zároveň emeritný prefekt Kongregácie pre klérus kardinál Cláudio Hummes, môj veľký priateľ, veľký priateľ!“ rozprával pápež. „Keď to začalo byť vážne,“ dodal František, mysliac tým postupný a nezastaviteľný rast počtu hlasov s jeho menom, „povzbudzoval ma. A keď hlasy dosiahli dvojtretinovú väčšinu, začal sa zvyčajný aplauz, pretože bol zvolený pápež. Vtedy ma objal a povedal mi: ‚Nezabudni na chudobných!‘“

Pápež pokračoval: „Tie slová mi zneli stále: chudobní, chudobní. V súvislosti s chudobnými som si hneď pomyslel na Františka z Assisi. Prišli mi na um vojny, zatiaľ čo skrutínium pokračovalo až do spočítania všetkých hlasov. František bol mužom pokoja. Tak sa zrodilo v mojom srdci meno František – muž chudoby, pokoja, muž, ktorý miluje a chráni tvorstvo. A to práve vtedy, keď sami máme s tvorstvom nevelmi dobrý vzťah, však? Muž, ktorý nám dá ducha pokoja, chudobný muž... Ach, ako by som si želal chudobnú cirkev pre chudobných!“

V spojitosti s jeho slovami a predovšetkým s jeho skutkami, ktoré kardinál Bergoglio uskutočnil počas biskupskej služby v Buenos Aires, pozornosť voči chudobným sa stala stabilným prvkom jeho pontifikátu. U pápeža Františka (a predtým u kardinála Bergogliu) však táto pozornosť, tento záujem o chudobných nemá nič spoločné so starými zbraňami ideológie. Naopak, privádza ich do pôvodnej

evanjeliovej podoby. V tomto zmysle treba chápať aj slová, ktoré František povedal počas svätodušnej vigílie na Námestí svätého Petra v sobotu 18. mája 2013. Na stretnutí sa zúčastnili členovia hnutí a cirkevných spolkov. Pápež odpovedal na otázky, ktoré mu položili niekoľkí laici po tom, ako podali svoje svedectvá. Jedna z nich sa spýtala: „Svätý otec, ako môžem ja a my všetci žiť cirkev, ktorá je chudobná a pre chudobných? Ako môže byť trpiaci človek otáznikom pre našu vieru? Aký konkrétny a účinný vklad môžeme my všetci, ako laické hnutia a združenia, priniesť cirkvi a spoločnosti, aby sme čelili tejto vážnej kríze, ktorá zasahuje verejnú morálku, modely rozvoja, politiku, jedným slovom, nový spôsob bytia mužov a žien?“

Pápež považoval za dôležité zdôrazniť posledné slová, to znamená svedectvo kresťanov a ich prínos pre nový model rozvoja.

„Začnem svedectvom,“ povedal. „Prvotným vkladom, ktorý môžeme priniesť, je prežívanie evanjelia. Cirkev nie je politickým hnutím ani dobre štruktúrovanou organizáciou. Nie sme akousi mimovládou. Ak by sa cirkev takou stala, stratí svoju soľ, stratí chuť a bude iba prázdnu štruktúrou. A tu buďte obozretní, pretože diabol nás klame, pretože je tu nebezpečenstvo výkonnosti. Jedna vec je ohlasovať Ježiša, druhá vec je výkonnosť, podávanie výkonov. Toto je však iná hodnota. Základnou hodnotou cirkvi je prežívanie evanjelia a vydávanie svedectva o na-

šej viere. Cirkev je soľou zeme, je svetlom sveta a jej úlohou je vniesť do spoločnosti kvas Božieho kráľovstva. A to robí predovšetkým svojím svedectvom – svedectvom bratskej lásky, solidárnosti a vzájomným delením sa.“

„Niektorí tvrdia,“ pokračoval František, „že solidárnosť nie je hodnotou, že je akýmsi prvotným postojom, ktorý sa stratí. No takto to nejde! Myslí sa najmä na čisto svetskú výkonnosť. Časy krízy, ako sú tie, ktoré práve prežívame – veď aj ty si pred chvíľou hovorila, že sme ‚uprostred sveta klamstva‘, však? Tá kríza však nie je hospodárska, ale kultúrna. Je krízou človeka. V kríze je človek! Ten, kto môže byť zničený, je človek! No človek je Božím obrazom. Práve preto ide o hlbokú krízu.“

„V týchto chvíľach krízy,“ vysvetľoval ďalej František, „sa nemôžeme zaoberať iba sebou, zatvoriť sa do svojej samoty, straty odvahy, do pocitu neschopnosti čeliť problémom. Nezatvárajme sa do seba, prosím! Je to nebezpečné. Zatvárame sa však i vo farnosti, s priateľmi, v hnutí, s tými, s ktorými máme spoločný názor... Čo sa vtedy deje? Cirkev, ak sa stane uzavretou, ochorie. Bude chorá. Predstavte si izbu, ktorá je po celý rok zatvorená. Keď tam vstúpите, cítite pach vlhkosti, všetkého toho, čo by tam nemalo byť. Uzavretá cirkev je taká istá, je chorou cirkvou. Cirkev musí vyjsť sama zo seba. Kam? Na existenciálne periférie. Nech sú akékoľvek, musí tam vyjsť. Ježiš nám hovorí: ‚Chodte do

celého sveta! Chodte! Ohlasujte! Vydávajte svedectvo o evanjeliu!”

Pápež vyzval, aby sme napriek rizikám vyšli zo seba. „Čo sa však môže stať, ak niekto vyjde sám zo seba?” opýtal sa a hneď si odpovedal: „Môže sa mu prihodiť to isté, čo mnohým, ktorí vyjdú z domu na cestu – nehoda. No ja vám vravím: tisíckrát radšej uprednostňujem cirkev po nehode pred cirkvou, ktorá je chorá, lebo je uzavretá! Chodte von, vyjdite! Zároveň myslite na to, čo je napísané v *Zjavení apoštola Jána*. Hovorí sa tam o jednej nádhernej skutočnosti: Ježiš je pri dverách a volá, klope, aby vošiel do nášho srdca. Taký je význam *Zjavení apoštola Jána*. Položme si však otázku, koľkokrát je Ježiš vnútri a klope na dvere, pretože chce vyjsť, ísť von, ale my mu to nedovolíme kvôli našim istotám i preto, lebo sme často uväznení v skostnatených štruktúrach. Tie neslúžia na nič iné, iba na to, aby z nás urobili otrokov, a nie slobodné Božie deti. Je dôležité, aby sme vtedy, keď vyjdeme, išli v ústrety stretnutiu. Toto slovo považujem za veľmi dôležité. Stretnutie s inými.”

Pápež zdôraznil význam stretnutia, „pretože viera je stretnutím s Ježišom a my máme konať tak ako Ježiš – stretnúť sa s inými. My však prežívame istú kultúru kolízií, kultúru rozdrobenia, takú kultúru, kde to, čo sa nám práve nehodí, odhodíme: kultúru rozporov. V tejto súvislosti – a to je súčasťou tejto krízy – si spomeňte na starých ľudí, na deti... Kultúra, ktorá vylučuje. My však máme ísť v ústrety iným

a našou vierou máme vytvárať kultúru stretávania, kultúru priateľstva, kultúru, v ktorej nájdeme bratov, v ktorej sa môžeme zhovárať aj s tými, čo zmýšľajú inak ako my, aj s tými, ktorých viera je iná ako naša. Všetci však majú niečo spoločné s nami: sú Božím obrazom, sú Božími deťmi. Stretnúť sa so všetkými bez vyjednávania o tom, kam patríme.“

Potom František pripomenul chudobu, prítomnosť chudobných ľudí v našich mestách. „Dôležité je stretnutie s chudobnými. Keď vyjdeme zo seba, stretneme sa s chudobou. Dnes – nie je ľahké to vysloviť – nájsť bezdomovca, ktorý zomrel od zimy, nie je novina... Dnes nie je ľahké hovoriť o deťoch, ktoré nemajú čo jesť. A to je vážne, veľmi vážne! Nemôžeme ostať nedotknutí... Nesmieme sa stať naškrobenými kresťanmi, príliš vychovanými, takými, ktorí hovoria o teologických veciach a pritom pijú čaj, celkom spokojní. Nie. Musíme sa stať odvážnymi kresťanmi, ísť a hľadať tých, ktorí sú Kristovým telom.“

Ísť k chudobným znamená ísť ku Kristovmu telu. Pápež František to objasnil príkladom, ktorý pochádza z jeho skúsenosti spovedníka. „Keď chodievam spovedať – teraz nemôžem, pretože by som musel vyjsť z Vatikánu a odtiaľ sa nedá vyjsť, však? To je iný problém –, teda keď som spovedával v predchádzajúcej diecéze, vždy som sa pýtal ľudí: ‚Dávate almužnu?‘ Odpovedali: ‚Áno, otče!‘ Potešil som sa: ‚Výborne.‘ A pýtal som sa ich ďalej: ‚Povedzte mi, keď dávate almužnu, hľadáte pritom do očí človeka, ktoré-

mu ju dávate?“ Odpoveď: „Ach, neviem, neuvedomil som si to.“ Ďalšia otázka: „A keď dávate almužnu, dotknete sa ruky človeka, ktorého obdarúvate, alebo mu iba hodíte mincu?“ Vidíte, toto je problémom: Kristovo telo, dotýkať sa Kristovho tela, vziať na seba túto bolesť chudobných. Chudoba pre nás kresťanov nie je akousi spoločenskou, filozofickou či kultúrnou kategóriou. Nie, je kategóriou teologickou. Povedal by som, že je prvou kategóriou, pretože Boh, Boží Syn, sa znížil, stal sa chudobným, aby kráčať s nami po našej ceste. Naša chudoba je taká: chudoba Kristovho tela, chudoba, ktorá nám priniesla Božieho Syna v jeho vtelení.“

Pozornosť voči chudobným nie je teda východiskom ideologických pozícií, sociologických analýz, dôsledkom politickej voľby alebo projektov o zmene spoločnosti pripravených za stolom. František privádzal toto úsilie k svojmu pôvodnému evanjelióvemu prameňu, k Ježišovým slovám. Pre kresťanov nepredstavuje niečo nepovinné, naopak, týka sa samotnej viery.

„Cirkev chudobná a pre chudobných sa začína vtedy, keď sa vyberie smerom ku Kristovmu telu,“ vysvetľoval ďalej František počas vigílie sviatku Zoslania Ducha Svätého. „Ak ideme smerom ku Kristovmu telu, začíname rozumieť, čo znamená táto chudoba, Pánova chudoba. A to nie je jednoduché. Je tu problém, ktorý kresťanom nerobí dobre: duch sveta, svetský duch. Svetská mentalita. To nás privádza

k akejsi dostatočnosti, k životu podľa ducha sveta, a nie podľa ducha Ježiša. Vaša otázka znela: Ako máme žiť, aby sme mohli čeliť tejto kríze, ktorá sa týka verejnej etiky, modelov rozvoja a politiky? Keďže táto kríza je krízou človeka a ničí ho, je aj krízou, ktorá ho takpovediac vyzlieka z etiky. Ak chýba etika vo verejnom živote, v politike, ak chýba etika ohľaduplnosti, ktorá nás vedie k nadprirodzenému, vtedy je možné všetko, všetko sa smie. Keď čítame noviny, sami vidíme, ako veľmi nedostatok etiky vo verejnom živote škodí celému ľudstvu.“

Potom pápež, aby opísal súčasnosť, uviedol: „Chcem vám rozpovedať jeden príbeh. Už som ho počas tohto týždňa rozprával dvakrát a teraz ho rozpoviem tretí raz. Je to príbeh o rabínovi z dvanásteho storočia, o ktorom hovorí jeden biblický *midraš*, teda výklad Starého zákona beletrizujúcou formou, ktorý bol rozšírený v stredovekom judaizme. Rozpráva o stavbe babylonskej veže, na ktorej budovanie bolo potrebné vyrobiť tehly. Čo to znamená? Ísť, urobiť blato, priniesť slamu, potom tehlu vložiť do pece, a keď bola tehla vypálená, dopraviť ju hore na vežu. Tehla bola vzácna pre množstvo práce potrebnej na jej výrobu. Keď jedna z takých tehál spadla, bola to hotová národná tragédia. Robotníka, ktorý to zavinil, potrestali, pretože tehla bola veľmi vzácna, a ak spadla, bolo to nešťastie. Keď však spadol robotník, nič sa nestalo, to bolo niečo iné. To sa stáva i dnes. Ak sa bankové investície čo len trocha otrasú, och, to je tragédia, ako je to len možné?!

Ak však zomierajú ľudia od hladu, keď nemajú čo jesť, keď sú chorí, nič sa nedeje! Toto je naša dnešná kríza! A práve svedectvo chudobnej cirkvi pre chudobných bojuje proti takejto mentalite.“

Chudobní a „imperializmus peňazí“

„Väčšina proletárov sa nachádza nevinne vo veľmi biednych podmienkach... Robotníci postupne zostávali osamotení a bezbranní napospas chamtivosti zamestnávateľov a bezuzdnej konkurencii.“

LEV XIII., *Rerum novarum*
(O nových veciach)

Hoci Jorge Mario Bergoglio bol vybratý „z konca sveta“, vo chvíľach voľby za pápeža mal za sebou dva desaťročnú biskupskú službu vo veľkomeste. Bolo vzdialené, veľmi vzdialené od Európy, no charakterizovali ho fenomény, procesy, výzvy a problémy, ktoré ho síce dostávali „na koniec“ sveta, ale zároveň ho robili „srdcom“ sveta, a to aj z pohľadu veľkých ekonomicko-sociálnych výziev a rozporov. Argentína, táto veľká juhoamerická krajina, spoznala na začiatku nového tisícročia pád svojej ekonomiky a financií. V decembri 2001 zažila veľký sociálny neporiadok, veľa rodín zostalo na ulici. Bergoglio, ktorý sa krátko predtým stal kardinálom, raz z okna svojho biskupského sídla videl, ako polícia na Plaza de Mayo napadla istú ženu. Vzal telefón a zavolał ministrovi vnútra. Neprepojili ho, hovoril len s tajomníkom bezpečnosti. Arcibiskup

sa ho spýtal, či pozná rozdiel medzi agitáciou propagandy a ľuďmi, ktorí jednoducho požadujú svoje peniaze zadržované v bankách. Práve o skúsenosti tých mesiacov Bergoglio hovoril s Giannim Valentem v dlhom rozhovore, ktorý uverejnili v januári 2002 v časopise *30giorni*.

„Obraz krízy, ktorú má kardinál Jorge Mario Bergoglio stále pred očami,“ napísal novinár v úvode rozhovoru, „nie je hlučná manifestácia na námestí, sprevádzaná buchotom pokrievok a hrncov, ale vnútorná, plná pokorenej dôstojnosti matiek a otcov, ktorí plačú po nociach, keď deti spia a nik ich nevidí. ‚Plačú, ako keď boli malé deti a matka ich utišovala. Nás môže utešiť len Boh, náš Pán, a jeho matka.‘ [...] Na obranu národa škrteného anonymnými zvrátenými mechanizmami špekulatívnej ekonomiky používa aj on, známy svojou tichou a zdržanlivou povahou, veľmi ostré slová,“ komentoval kardinálove vyjadrenia Valente.

Kardinál Bergoglio citoval *List Božiemu ľudu*, ktorý Argentínska biskupská konferencia vydala 17. novembra 2001. List opisoval „mnohé aspekty tejto krízy, aká doposiaľ nemá obdobu: magické chápanie štátu, utrácanie peňazí ľudí, extrémny liberalizmus prostredníctvom tyranie trhu, daňové podvody, nerešpektovanie zákonov tak pri ich tvorbe, ako aj pri dodržiavaní, strata zmyslu pracovať. Jedným slovom, všeobecná korupcia, ktorá ohrozuje súdržnosť národa a odoberá mu vážnosť pred svetom. Toto je diag-

nóza. Ak ideme hlbšie, pôvod krízy v Argentíne má morálny charakter.“

Situácia v Argentíne, dosahujúca obrovské rozmery, nebola náhoda. Javila sa skôr ako systematická kríza, kríza ekonomického modelu, ktorý sa presadzoval celé dve predchádzajúce desaťročia. Slová vtedajšieho kardinála z Buenos Aires boli jasné:

„V tom období to bol skutočný ekonomicko-finančný terorizmus. Výsledok sa dal ľahko spozorovať: nárast počtu bohatých, nárast počtu chudobných a drastický úpadok strednej vrstvy. Medzi ďalšie dôsledky patrí neporiadok v oblasti výchovy. Teraz sú totiž v meste a v obytných štvrtiach okolo Buenos Aires dva milióny mladých ľudí, ktorí neštudujú ani nepracujú. K barbarskému spôsobu, akým v Argentíne prebiehala ekonomická globalizácia, sa cirkev v tejto krajine vždy stavala podľa cirkevného učenia. Naším východiskom sú napríklad kritériá, ktoré jasne predložil Ján Pavol II. v dokumente *Ecclesia in America* (Cirkev v Amerike).

Pred sedemdesiatimi rokmi napísal Pius XI. encykliku *Quadragesimo anno*. Vyšla krátko po kríze na burzách roku 1929. Spôsob špekulatívnej ekonomiky, ktorá je v okamihu schopná ochudobniť milióny rodín, nazval „medzinárodný imperializmus peňazí.“

Na výraz, ktorý použil pápež Pius XI., sa zabudlo, ale kardinál Bergoglio ho považoval za aktuálny na opísanie situácie v Argentíne, zachvátenej krízou:

„Tento výraz nikdy nestráca aktuálnosť a má biblické korene. Keď Mojžiš vystúpil na horu, aby prijal Boží zákon, ľud si urobil zlaté teľa a zhrešil. Aj súčasný imperializmus peňazí má evidentné črty modlárstva. Je zaujímavé, že modlárstvo vždy kráča v spoločnosti zlata. Tam, kde je modlárstvo, chýba Boh a dôstojnosť človeka, ktorý je stvorený na Boží obraz. Nový imperializmus peňazí odstraňuje dokonca prácu, lebo ona je prostriedkom, ktorým sa vyjadruje dôstojnosť človeka a jeho tvorivosť, ktorá je obrazom Božej tvorivosti. Špekulatívna ekonomika prácu nepotrebuje, nevie, čo s ňou. Naháňa modlu peňazí, ktoré sa produkujú samy. Preto nemá zábrany zmeniť milióny pracujúcich ľudí na nezamestnaných.“

Je to opis skutočnosti, prebiehajúcich procesov, ktoré zakúsil človek, ktorý bol vtedy pastierom diecézy Buenos Aires. Kardinál Bergoglio objasnil, ako sa cirkev pozerala na tento fenomén bez toho, aby sa zmenila na ideológiu, ale aj bez toho, aby ospravedlňovala – v mene zápasu proti ideológii – hlboko nespravodlivé modely.

„Pre túto tému sú veľmi dôležité dokumenty z Puebly,“ vysvetľoval budúci pápež. „Konferencia latinskoamerických biskupov v Pueble bola predelom. Na Latinskú Ameriku sa dokázala pozrieť prostredníctvom dialógu s vlastnou kultúrnou tradíciou. Mala na srdci dobro, ktoré aj vzhľadom na politické a ekonomické systémy spočíva v náboženských a duchovných

zdrojoch našich národov, ktoré sa prejavujú napríklad v ľudovej zbožnosti, čo vyzdvihol už Pavol VI. v apoštoltskej exhortácii o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete *Evangelií nuntiandi*, bod 48. Kresťanská skúsenosť nie je ideologická. Jej pôvod je nezameniteľný. Rodí sa v úžase zo stretnutia s Ježišom Kristom, keď človek užasne z osoby Ježiša Krista. To si náš národ udržiava a prejavuje to v ľudovej zbožnosti. Tak ľavicové ideológie, ako aj v súčasnosti triumfujúci ekonomický imperializmus peňazí odstraňujú originálnosť kresťanstva spočívajúcu v stretnutí s Ježišom Kristom, ktorú toľkí ľudia nášho národa stále prežívajú v jednoduchosti svojej viery.“

V uvedenom rozhovore kardinál Bergoglio hovoril aj o tom, akú úlohu zohráva v argentínskej kríze medzinárodné spoločenstvo a centrálné finančné inštitúcie: „Napriek pekným slovám sa mi nezdá, že by do centra svojej činnosti kládli človeka. Vždy určujú vládam svoje neúprosne nariadenia, vždy hovoria o etike, o transparentnosti, ale podľa mňa sú to etici bez dobroty.“

A čo sa týka hlavných kritérií, ktoré v ťažkostiach hospodárskej a finančnej krízy sledovala cirkev, kardinál dodal: „V spoločnom úsilí vyjsť z krízy v Argentíne pamätáme na to, čo učí tradícia cirkvi, ktorá v utláčaní chudobných a v podvodoch s platmi zamestnancov vidí dva donebavolajúce hriechy. Tieto dve tradičné formuly sú v učení argentínskych biskupov absolútne aktuálne. Sme unavení zo systé-

mov, ktoré ‚vyrábajú‘ chudobných ľudí, aby sa potom cirkev o nich starala.“

„Najbiednejším ľuďom sa dostáva len 40 percent pomoci, ktorú im určil štát,“ upozornil kardinál Bergoglio. „Zvyšok sa stratí cestou. Je tu korupcia. Cirkev otvorila vo farnostiach sieť jedální pre deti a pre rastúci počet ľudí žijúcich na ulici.“

Hoci vládnuca vrstva jeho krajiny stratila dôveru, budúci pápež podčiarkol význam politiky a politického úsilia: „Treba, aby politika znovu získala svoju dôležitosť, napriek tomu, že politici ju zdiskreditovali, lebo – ako hovorieval Pavol VI. – môže sa stať jednou z najvyšších foriem lásky. Napríklad v našej krajine funkcionalistická mentalita spojená s prevládajúcim ekonomickým modelom robila svoje pokusy na dvoch opačných póloch života, na deťoch a na starých ľuďoch. Kríza najviac zasiahla práve tieto dve oblasti a mala devastačný vplyv na oblasť výchovy, zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Národ, ktorý sa nestará o svoje deti a o svojich starých ľudí, nemá nádej.“

Charakteristickou črtou biskupskej služby Jorgeho Maria Bergogliu bola jeho blízkosť k ľuďom, najmä k nemajetným, slabým, chudobným a chorým. Slúžieval omše medzi *cartoneros* (triediči odpadkov, ľudia, ktorí z odpadkov zbierajú kartóny), vo *villas miserias* (slumoch), medzi nezamestnanými. Vždy bol blízky cirkvi nachádzajúcej sa „na hranici“. Posielal kňazov do *villas miserias*, staral sa o ich

formáciu, podporoval ich, povzbudzoval ich a predovšetkým ich navštevoval.

Keď mal pomenovať niektoré problematické aspekty situácie argentínskeho hlavného mesta, kardinál použil silné slová: „V Buenos Aires otroctvo nebolo zrušené. Sú tu ľudia, ktorí stále pracujú ako otroci.“ Povedal to pred členmi mimovládnej organizácie *La Alameda*. Ide o skupinu aktivistov, ktorí sa stavajú proti obchodovaniu so ženami a proti práci v otrockých podmienkach v mnohých ilegálnych textilných podnikoch alebo medzi sezónnymi pracovníkmi, ktorí prichádzajú z okolitých krajín na zber ovocia.

Počas stretnutia latinskoamerických biskupov v Aparecide zohral kardinál Bergoglio, vtedajší buenosaireský arcibiskup, dôležitú úlohu najmä pri tvorbe záverečného dokumentu. Dňa 16. mája 2007 hovoril o rozdeľovaní bohatstva, ktoré prináša „škandalóznou nerovnosť“. Čo sa týka sociálneho rozmeru, zdôraznil, že „škandalózna nerovnosť narúša ľudskú dôstojnosť a sociálnu spravodlivosť“. Odvolávajúc sa na skúsenosť z Argentíny, poznamenal: „V rokoch 2002 – 2006 v Argentíne stúpila chudoba o 8,7 percenta. Je tu 26,9 percenta chudobných ľudí a nachádzame sa v oblasti, ktorá sa už na prvý pohľad javí ako krajina s najväčšou nerovnosťou na svete, lebo sa najviac rozvíjala, ale chudobu znížila najmenej. Pretrváva nespravodlivé rozdeľovanie dohier, čo vedie k donebavo-

lajúcim sociálnym hriechom a mnohých bratov vylučuje z možnosti prežívať plnší život. Politické moci a rozličné ekonomické plány sa nejavia, že by chceli uskutočniť dôležité zmeny, aby „odstránili štrukturálne príčiny nefunkčnosti svetovej ekonomiky“ (Benedikt XVI., *Príhovor k diplomatickému zboru 8. januára 2007*). V Argentíne je nevyhnutné, aby sa vytvorilo správne a dôsledné riadenie s vierou, že bude podporovať ľudskú dôstojnosť, spoločné dobro, integrálne začlenenie, plné občianstvo a práva chudobných.“

V úryvku, ktorý sme citovali, si treba všimnúť rozpornosť teórie, podľa ktorej ekonomický rast vždy prináša so sebou príležitosť pre všetkých ľudí obohatiť sa. Keď v apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* pápež František hovorí o efekte prelievania (tento výraz nebol do jednotlivých jazykov preložený v rovnakom zmysle, čo vyvolalo kritiky. Niektoré sú uvedené aj v nasledujúcich kapitolách – pozn. prekl.), robí tak nie na základe teórií opačného zamerania, ale na základe prežitej skúsenosti, pozorujúc situáciu argentínskeho ľudu, teda v krajine, kde sú vysoké čísla rozvoja sprevádzané nárastom počtu chudobných. Okrem toho nám nesmie uniknúť dôraz, že je potrebné odstrániť „štrukturálne príčiny“ tejto situácie, v čom sa vtedajší kardinál Bergoglio opieral o príhovor pápeža Benedikta XVI.

Tieto argumenty zopakoval kardinál roku 2011 na Kongrese o sociálnom učení, ktorý sa konal v Argen-

tíne. Pri tejto príležitosti kritizoval „ekonomiku, ktorá ponúka takmer bezhraničné možnosti vo všetkých aspektoch života tým, čo dokážu byť zahrnutí do systému“.

Svoj verejný postoj k témam sociálnej spravodlivosti a pozornosti voči chudobným Jorge Mario Bergoglio počas dvadsiatich rokov biskupskej služby v Argentíne vždy spájal s evanjeliom. Veľmi dobre to vidieť na videonahrávke, ktorú zaznamenal pre národné stretnutie Argentínskej charity roku 2009.

Kardinál začal príkladom: „V charitatívnom centre sa dejú veci, ktoré by sa nemali diať... Prepáčte mi, ak niekoho urazím, ale to by som nerád. Chcem vám pomôcť, aby ste všetci pochopili súčasné nebezpečenstvá spojené s charitatívnou činnosťou v cirkvi. V istom centre urobili slávnosť pre svojho spolupracovníka. Oslavu pripravili v jednej z 36 luxusných reštaurácií v Puerto Madero v Buenos Aires, kde najlacnejšia večera stojí 250 pesos. Tieto reštaurácie sa nachádzajú iba kilometer od chatrčí *villas miserias*. Ak raz vstúpiš do prostredia charitatívnej solidárnosti, tvoje životné návyky sa musia zmeniť. Istý prepych, na ktorý si si pred svojím obrátením zvykol, si nemôžeš dovoliť. ‚Otče, ale vy ste komunista!‘ Možno, no myslím si, že nie som. Len vysvetľujem, čo požaduje cirkev. Pracovať v charite si vyžaduje zriekanie. Vyžaduje duchovnú chudobu. Solidárnosť ťa musí priviesť k viditeľným gestám duchovnej chudoby. ‚Latinskoamerická cirkev je povolaná, aby bola svia-

tosťou solidárnosti, lásky a spravodlivosti medzi národmi' (Aparecida, bod 396).“

Arcibiskup Bergoglio naliehal, aby každý, kto sa zapojí do služby chudobným, robil tak s osobným nasadením, aby zmenil svoj osobný život: „Keď takýmto spôsobom konáš charitu, tvoj život sa stravuje, tvoje telo sa mení. Ty sa v istom zmysle stávaš chudobným a v inom sa obohacuješ. Charitatívna služba musí viesť k radikálnej zmene životného štýlu. S hanbou sme sa pred mnohými rokmi zúčastnili na istej luxusnej večeri, aby sme zozbierali peniaze na charitu. Dražili sa šperky a iné drahé veci. Omyl! To nie je charita! To je nezisková organizácia. Aparecida kladie dôraz na rozhodnutie srdca: buď patríš k neziskovej organizácii, alebo patríš ku charite. Ak si jej súčasťou, nechaj, aby ti zmenila život. Nevyhnutne zmeníš svoj životný štýl. Budeš priateľom chudobných a aj ty sa staneš chudobným, v jednoduchej skromnosti života.“

Budúci pápež sa potom odvolal na známeho komiksovú postavičku Mafalda, ktorú vytvoril Quino (ide o pseudonym argentínskeho autora komiksov Joaquína Salvadora Lavada Tejóna): „Ak budeš konať dobro v nejakej neziskovej organizácii, možno skončíš ako Susanita, Mafaldova priateľka: ‚Keď ja budem veľká, usporiadam posedenie pri čaji a jemnom pečive, aby som mohla nakúpiť polentu, cestoviny a iné svinstvá, aké jedávajú chudobní.‘ Keď vstúpiš do dynamiky obrátenia, zmeny života, solidárnosti